

Єсаян Лілія Нерсесівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра ННІПП
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна,
т.в.о. завідувача кафедри конституційного
права ННІПП НАВС

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, НЕЛЮДСЬКОГО ЧИ ПРИНИЗЛИВОГО ПОВОДЖЕННЯ (СТ. 28 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ)

Заборона катувань, нелюдського чи принизливого поведження є однією з ключових гарантій прав і свобод людини, закріплених у Конституції України. Стаття 28 Конституції України [1] декларує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поведженню чи покаранню, жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом. Ця стаття закріплює принцип непорушності людської гідності. Заборона катувань та інших форм жорстокого поведження є абсолютною, тобто не допускає жодних винятків навіть у надзвичайних ситуаціях. Це положення відображає імперативний характер захисту прав людини. Таким чином, Конституція України гарантує права людини на повагу та гідність, які є основоположними для існування демократичного суспільства.

Різниця між катуванням і нелюдським або таким, що принижує гідність, поведженням полягає в інтенсивності заподіяних страждань. Катування передбачає найвищий ступінь інтенсивності та є навмисним. Нелюдське поведження або покарання викликає менші страждання, досягаючи мінімального ступеня тяжкості, і спричиняє фізичні ушкодження або сильні психічні страждання. Також варто зазначити, що воно не завжди є навмисним. Поведження, що принижує гідність, ображає або зневажає людину, викликає страх і часто не призводить до тілесних ушкоджень. Не існує вичерпного переліку діянь, які б кваліфікувалися як катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поведження, оскільки їх визначення завжди залежить від обставин. Оцінювання таких дій є відносним і враховує: тривалість поведження, вік, стать, стан здоров'я потерпілого, умови та наслідки поведження. Заборона поширюється також на депортацію або екстрадицію, якщо існує реальна загроза, що особа зазнає катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження на батьківщині.

Катування та нелюдське або таке, що принижує гідність, поведження не можуть бути виправдані. Ця заборона має абсолютний характер, винятків не існує. Ані громадський інтерес, ані права інших осіб, ані вчинки постраждалих, якими б небезпечними особами чи злочинцями вони не були, не можуть виправдати порушення цього права. Навіть під час війни катування забороняються без жодних винятків.

Держава як основний гарант прав людини має негативні (утримуватися від неналежного поводження) і позитивні (захищати людей від неналежного поводження) зобов'язання. Негативні зобов'язання вимагають від держави утримуватися від катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Позитивні зобов'язання передбачають захист людей від неналежного поводження шляхом ухвалення відповідних законів, забезпечення навчання та ефективного розслідування скарг на жорстоке поводження.

Правова заборона катувань має свої корені в міжнародному праві та документах, зокрема в Загальній декларації прав людини [2], Конвенції проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або принизливих видів поводження та покарання [3] та Європейській конвенції з прав людини [4]. Норми, що забороняють катування та нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, були сформульовані після завершення Другої світової війни, коли міжнародна спільнота вирішила встановити загальний стандарт захисту основоположних прав. Україна, ратифікуючи ці міжнародні угоди, адаптувала їх положення до своєї національної правової системи. Ратифікація таких документів є підтвердженням того, що Україна прагне відповідати міжнародним стандартам у сфері прав людини, що сприяє зміцненню її міжнародного авторитету та довіри. Окрім того, включення міжнародних норм до національного законодавства допомагає вдосконалити правову систему країни та посилити гарантії захисту прав громадян, зокрема у разі звернень до міжнародних інстанцій щодо порушень. Ратифікація накладає на Україну правові зобов'язання перед міжнародною спільнотою, стимулюючи країну дотримуватися високих стандартів прав людини та нести відповідальність за їх порушення. В цілому, це підкреслює прагнення України до захисту прав людини, розвитку демократії та зміцнення правової держави.

Незважаючи на чітке закріплення заборони катувань у Конституції, на практиці часто спостерігаються випадки порушення цього принципу. Основні проблеми включають неналежне розслідування фактів катувань, недостатню кваліфікацію правоохоронних органів, відсутність ефективних механізмів захисту жертв. Вивчення міжнародного досвіду боротьби з катуваннями показує важливість створення незалежних механізмів моніторингу та контролю, запровадження ефективних програм навчання для правоохоронців, а також необхідність надання психологічної та юридичної допомоги жертвам.

Висновок: стаття 28 Конституції України гарантує непорушність гідності кожної особи та захищає її від будь-яких форм жорстокого поводження. Забезпечення дотримання цієї статті є важливим завданням для держави, яке вимагає створення ефективних правових механізмів та інституцій для захисту прав людини. "Заборона катувань, нелюдського чи принизливого поводження" має підкреслити важливість дотримання фундаментальних прав людини та наголосити на необхідності суворого контролю за їх виконанням. У сучасному світі, де права людини є наріжним камінням демократичних суспільств, заборона катувань, нелюдського чи принизливого поводження є основоположним принципом, що забезпечує гідність, безпеку та рівність кожної особи.

Отже, заборона катувань, нелюдського чи принизливого поводження є не лише правовим зобов'язанням, а й моральним імперативом. Це принцип, що лежить в основі гідності та людяності, забезпечуючи кожному право на захист від насильства та жорстокого поводження. Суспільство, яке прагне бути справедливим та гуманним, повинно докладати всіх зусиль для повного викорінення таких практик, гарантуючи безпеку та повагу до кожної особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: стаття 28. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4250>
2. Загальна декларація прав людини: статті 4, 5. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: стаття 4. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): статті 2, 3. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Prohibition of torture and inhuman or degrading treatment or punishment. – Режим доступу: [ights.in.ua/en/rights/prohibition-of-torture-and-inhuman-or-degrading-treatment-or-punishment](https://rights.in.ua/en/rights/prohibition-of-torture-and-inhuman-or-degrading-treatment-or-punishment)
6. Заборона катувань: практика Європейського суду з прав людини, стандарти та практика європейського комітету з питань запобігання катувань. Дмитро ЯГУНОВ: <https://www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/Dmytro-Yagunov-Prohibition-of-Torture-2023-2.pdf>

Жменяк Юрій Юрійович,

аспірант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Однією з основних гарантій прав людини та забезпечення верховенства права, закріплених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, є право на справедливий суд.

Відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого